

A GLOBALIZÁLT VILÁG JÖVŐJE TEILHARD DE CHARDIN VÍZIÓJÁNAK TÁVLATÁBAN

Szabó Ferenc SJ jegyzete

Ma, a vírusjárvány pusztítása közepette, már általános vélemény, hogy a világméretű közös tapasztalat után *világunk nem lesz többé ugyanolyan, mint a járvány előtt volt*. Ezt hangoztatja például Tomáš Halík cseh vallásfilozófus, majd így folytatja: „Egészen természetes, hogy a katasztrófa idején legelőször az életben maradáshoz szükséges anyagi dolgokkal foglalkozunk. Ám ennyi nem elég: »nemcsak kenyérrel él az ember«. Ideje megvizsgálnunk korábbi biztonságunk mai megrendülésének mélyebb összefüggéseit. A globalizáció elkerülhetetlen folyamata szemlátomást csúcspontjára jutott: ezen a ponton pedig megmutatkozik a globalizált világ sebezhetősége.”¹

Világunk más lesz, de vajon milyen lesz a vírusjárvány átvészélése után? Vajon tényleg tanul-e mindenki ebből a tragédiából? Remélhetőleg a katasztrófa fokozottabban ráébreszti az emberiséget összetartozására, közös sorsára – a teremtett világ és a Föld lakóinak szerves egységére, kölcsönös függésére. Ám továbbra is időszerű marad, válaszra vár az alapvető kérdés:

Milyen jövő vár az emberiségre?

Az emberi jövőbe előretékelve óhatatlanul felvetődik az a *létkérdés*, amely annyit foglalkoztatta Pierre Teilhard de Chardin (1881–1955) tudós jezsuita gondolkodót: A világfejlődés végén van-e szerencsés *kiút (issue)*: vajon az önpusztítás vár az emberiségre, vagy pedig a beteljesedés, *továbbélés (survie)*, öröklét? Vajon a *fokozódó egység* felé halad az emberiség a *nooszférában*, a szellem szférájában, avagy az önzés, a hatalomvágy pusztító erői sodorják a katasztrófa felé az élővilágot? Erre a kérdésre keresek most választ a jezsuita tudós gondolkodóval, a *planetizáció* prófétájával.²

A teremtéstől a globalizációig

Teilhard de Chardin organikus evolucionista világnézetében egyetlen elemet sem lehet elválasztani az egésztől: Teremtés, kozmogenezis, hominizáció, planetizáció *egyazon* alapvető fejlődési folyamatot alkotnak. Az eseményeknek ebben a vonulatában – „*a Sokféle egyesülésében*” – helyezhetjük el a szó legtagabb értelmében

---

¹ Cseh katolikus pap, vallásfilozófus. Vö. kétrészes írását a *Magyar Kurír*ban:

<https://www.magyarurir.hu/nezopont/toma-halik-keresztenyseg-betegseg-idejen-i-resz>

² Lásd Bernard Sesé francia szakember tanulmányát az *Études* című folyóiratban: 396 (2002) 483–494. Magyar fordítását készítette Szabó Ferenc SJ in *Távlatok* 57 (2002/3) 382–392. A szerző a *globalizáció* helyett általában a *mondialisation* kifejezést használja, amelynek részben megfelelő Teilhard korábban használt *planetizációja*.

vett „globalizációt” (*mondialisation*), amely kétségkívül *csak eredménye vagy megnyilatkozása a „körülöttünk levő Világegyetem egységes vágyakozásainak”* (1935-ös levél). Vagyis „globalizáció” szónak, ha Teilhard használja, igen *tág jelentése* lett volna: magába foglalná egyszerre a gazdasági, a politikai, a társadalmi, a teológiai, a vallási, a lelki és a kozmikus dimenziókat. Számolva a technikai haladással, a kereskedelmi kapcsolatok és az emberi viszonyok sokaságával, az egyre sűrűsödő és *egyre gazdagabb kommunikációhálózattal*, amely befedi a bolygót – ez utóbbiak látványos megnyilvánulása a Web –: mindez Teilhard szerint csakis *egy új fejlődési állomás*hoz vezethet.³

Az *egyesülésnek* ez a jelensége csak az azt átfogó *Kozmogenezis* folyamatának megnyilatkozása, amely a *teremtő Egyesülés* révén fejeződik ki. Teilhard ezt így magyarázza: „A teremtő Egyesülés elmélete szerint az általunk ismert Kozmosz jelenlegi fejlődési fázisában minden úgy történik, mintha *az Egy alakulna ki a Sokféle folyamatos egységesülése révén* – és mintha annál tökéletesebb lenne, minél tökéletesebben központosítja magában az egyre nagyobb Sokféleséget.”⁴

Teilhard – követve a *hominiizáció* előrehaladását, és szemlélve azt a titokzatos *élő burkot*, amely csillagászati egységünk körül keletkezett a geológiai korszakok hajnalán – új dimenziót és jelentést ad neki. Úgy tűnik, döbbenettel és csodálattal tölti el annak felfedezése, amit *Nooszféra*nak nevez: a lelkek tudatos tartományát, érezhető egységét (ha úgy tetszik: a Nooszférát).⁵

Planetizáció

Az evolúció nem áll meg soha. A madártól a repülőgépig, a haltól a tengeralattjáróig tagadhatatlanul van „eleven analógia”. E beszédes példák révén Teilhard kimutatja a biológiai evolúció megszakítatlan munkáját – ez a fejlődés a világ beidegzésének motorja. Teilhard *jóval a telekommunikáció látványos előrehaladása előtt* – ami meggyorsította a globalizációt – leírta a megnyilvánulásait és visszautasította „az abszolút szakadást, amelyet szüntelenül a természetes és a mesterséges közé helyezünk. (...) Ez ugyanannak a káros előítéletnek eredménye, amelyet évek óta tapasztalunk, anélkül, hogy értenénk: szemünk láttára alakul a földi utak megdöbbenítő rendszere, a tengeri és légi utak, a postai utak hálózata, az összeköttetések, a sürgönydrótok és telefonkábelek, az elektromos hullámok révén, e hálózat napról napra jobban körülfonja a földet. *Mindez üzleti és élvezeti kommunikáció, ismétlik egyesek; üzleti és hasznossági utak létesítése. Egyáltalán nem, mondjuk*

---

³ J. F. Baltian–Fr. Champion–K. Rousselet, *La Globalisation du religieux*, L’Harmattan, 2001.

⁴ P. Teilhard de Chardin, *Œuvres*, Seuil, Paris, 1965, IX. 23.

⁵ A *Nooszféra* szó görög gyökerét (*nóosz* – *nús* = gondolkodóképeség, értelem, szellem, gondolat, lélek, akarat, vágy) felvette a *NOOSnet* kábel-operátor, biztosítva az „internet”-hálózatot az egész bolygón.

mi; hanem mélyebben az Emberiség igazi idegrendszerének megteremtése; egy közös tudat kidolgozása.”⁶

Kitérő

*Ferenc pápa egyik üzenete globalizált világunkról
(Részletek)*

„A médiakörnyezet ma olyannyira átfogó jellegű, hogy már megkülönböztethetetlen a mindennapi életszférától. A hálózat korunk egyik forrása. Egykor elképzelhetetlen ismeretek és kapcsolatok forrása. Számos szakértő azonban a mélyreható átalakulások kapcsán, amelyeket a technológia idézett elő a tartalmak produkcióját, terjesztését és igénybevételét illetően, rámutat a kockázatokra is, amelyek globális szinten fenyegetik a hiteles tájékoztatást. Ha az internet a tudáshoz való hozzáférés rendkívüli lehetőségét képviseli, az is igaz, hogy olyan hely, amely leginkább ki van téve a félretájékoztatásnak és a tények és a személyek közötti kapcsolatok tudatos és célzatos eltorzításának, amelyek gyakran a hitelrontás formáját öltik magukra. (...) Mindenki számára nyilvánvaló, hogy a jelenlegi kommunikációs környezetben a *social network community* nem automatikusan a közösség szó szinonimája. A legjobb esetekben a *community* közösségek képesek bizonyosságot tenni kohézióról és szolidaritásról, de gyakran csak egyének csoportosulásai maradnak, akik olyan érdekek vagy témák köré gyűlnek össze, amelyeket gyenge kapcsolatok jellemeznek. Továbbá a *social web közösségi hálón* az önazonosság gyakran a másikkal, a csoportidegennel való szembenálláson alapul: inkább abból kiindulva határozzák meg magukat, ami megoszt, nem pedig abból, ami egyesít, helyet adva a gyanúnak és mindenféle (etnikai, nemi, vallási és egyéb) előítéletből fakadó érzelmi kitörésnek. Ez a tendencia olyan csoportokat táplál, amelyek kizárják a heterogenitást, a sokféleséget, amelyek a digitális környezetben is féktelen individualizmust táplálnak, olykor odáig jutnak el, hogy a gyűlölet spirálját szítják. Az, aminek a világra nyíló ablaknak kellene lennie, így olyan kirakattá válik, amelyben saját nárcizmusunkat állíthatjuk ki.”

Ferenc pápa és a planetizáció (globalizáció) prófétája, Teilhard de Chardin távlatában most, a *koronavírus-járvány* idején, az internethálózat számos áldására gondolhatunk: a technika révén szinte kényszerítő a felszólítás a szolidaritásra, az összefogásra, a fertőzés megelőzésére és gyógyítására, az egyes személyek, családok, közösségek, szervezetek, országok közti kölcsönös segítségnyújtásra. Így fokozottabban megéljük az egyetemes testvériséget, tudatosítjuk azt, hogy egyetlen emberi családot alkotunk.

---

⁶ Vö. Sesé idézett tanulmánya, *Távlatok* 57 (2002/3) 382–392.

⁷ „Tagjai vagyunk egymásnak” (Ef 4,25) Ferenc pápa üzenete a tömegtájékoztatási világnapra – <https://www.vaticannews.va/hu/papa/news/2019-02/ferenc-papa-uzenete-tomegtajekoztatas-vilagnapjara-2019.print.html> 1/6

A Világ befejezése

Teilhard de Chardin számára a globalizációnak – úgy, ahogy azt legelszántabb hívei napjainkban értik – nem lenne semmi értelme, és teljesen érdektelen lenne *vallási távlat nélkül*: „Egyre inkább nagyon is meg vagyok győződve, hogy a világ nem fejeződhet be Krisztus nélkül (...).” (1947. szeptember 2-án kelt levél.) Nem lehet szétválasztani Teilhard *világnézetét és keresztény hitét*: „Ha Istent ma szembeállítjuk az emberi Haladással, ezzel aláaknázzuk a hívőknél a hihetőség érveit, és elzárjuk az utat a hithez a nem hívők előtt.” Ez a téma aranyfonálként húzódik végig Teilhard életműve számos töredékén keresztül.

„A szétszórt emberi tömeg elszomorító látványa” nem akadályozza meg Teilhard-t abban, hogy megsejtse és megfigyelje „bizonyos planetáris energiák működését, amelyek legyőzhetetlenül arra irányulnak, hogy egymáshoz közelítsék és megszervezzék (bármennyire hihetetlennek tűnik is) a gondolkodó tudatok milliárdnyi őrjítő sokaságát, amelyek a Föld gondolkodó rétegét képezik”. *Hogy a „totalizáló erők” győzzenek a „szétbomlasztó erőkön”, egyetlen feltétel szükséges: „ugyanaz az alapvető törekvés”, nem Valami, hanem Valaki felé.* Ez Teilhard állandó állítása, amely *elhálaszthatatlan keresztény hitétől*, és amelyet újrafogalmaz 1950. január 6-i rövid esszéjében: „Hogyan lehet elgondolni és remélni, hogy megvalósul a Földön az emberi lélekegyesülés?”⁸

Teilhard planetizációja és a mai globalizáció

Vajon Pierre Teilhard de Chardin állást foglalt volna-e a globalizáció valamennyi kihívása és kockázata kérdésében, amelyekről napjainkban heves viták folynak? Vajon mint geológus és paleontológus – csak ezeket a tudományos címeket ismerte el magának – nem érdeklődött volna-e inkább a *Homo sapiens* sorsa iránt, semmint a *Homo economicus* és a *Homo politicus* sorsa iránt? Sőt, ami alapvetően fontos volt számára, „az a *Homo progressivus*, vagyis az a »fejlődő Ember«, aki számára a földi jövő fontosabb, mint a jelen”?

Teilhard felvázolta az *új embertípus eszményi alakját*, aki „a Föld igazi munkásai” közé sorolható.⁹ A Világegyetem és minden emberi lény genezisének és fejlődésének problémája – a kozmogenezis és antropogenezis folytatása a *nooszférában* – minden bizonnyal magában foglalja – más szinten – a globalizáció valamennyi viszontagságát. A tudós és a hívő víziója sokkal messzebbre irányítja a tekintetet a látóhatáron, mint a közgazdászoké, a pénzembereké vagy a politikusoké, akik közvetlenebb kérdésekkel foglalkoznak. René Passet emlékezteti olvasóit,¹⁰ hogy az *igazi mondializmus „olyan univerzalizmus, amelynek célja az emberi közösség egységének megvalósítása”*. Ez a terv közelebb van ahhoz, amit Teilhard „a szocializáció lépésé”-

⁸ P. Teilhard de Chardin, *Œuvres*, Seuil, Paris, 1959, V, 365–374.

⁹ I. m. V, 173–175.

¹⁰ René Passet, *Eloge du mondialisme par un ‘anti’ présumé*, Fayard, 2001, 24.

nek nevezett, amikor meglátta az emberi társadalom átváltozásait „a ma folyamatban levő planetáris globalizációban” (A. Danzin).

Az Ómega-Pont

Ténylegesen inkább a történelem végétől, semmint kezdetétől kellene elindulnunk. Teilhard szerint a „*Világ Meséje*” a jövőben kezdődik: Nem „Volt egyszer...”, hanem: „*Lesz egyszer...*” Teilhard az első világháború után, 1924-ben így magyarázza intuícióját a végre, a célszerűségre, az Ómega Pontra vonatkozóan *Mon Univers (Világmindenségem)* című esszéjében:

„Mint a számtalan központból sugárzó szféra, az anyagi Világ ma ekként függ össze az emberek szellemi tudatával. Mit mond nekünk a *teremtő egyesítés* ennek a rendszernek egyensúlyáról és jövőjéről? - Határozottan figyelmeztet, hogy a látható világ még igen-igen labilis és befejezetlen: állhatatlan és esendő, mert a Kozmoszban létező (élő, vagy a Földről már eltűnt) sok-sok millió lélek olyan ingtag sokaságot alkot, amelynek szinte mechanikailag van szüksége egy *Központra*, hogy ennek révén »megállhasson«, megmaradhasson. Befejezetlen is, mert éppen a sokaságuk, amely gyöngeséget is jelent, mégis olyan erőt és olyan jövő reményét is mutatja, ami nem más, mint a szellemben megtörténő későbbi egyesülés igénye és vágya. (...)

Igen, az ember alatti Világot a mi lelkünk szilárdítja meg; de az emberi Világot is csak úgy foghatjuk fel, hogy azt meg a mienknél óriásibb és erősebb tudatos központok tartják fenn. S ekként lassan-lassan (az inkább sokféléstől a kevésbé sokféle felé haladva) oda érkezünk, hogy elgondolunk egy első és *legfelsőbb Központot, egy Ómegát*, amelyben a Mindenség minden szála, fonala, szervező vonala egybekapcsolódik. Ez a Központ még alakulóban van (virtuális), ha magát azt a beteljesítő mozgást nézzük, amelyet ő irányít; ugyanakkor azonban már valóságosan létező Központ is, mert az Ő valóságos vonzása nélkül az egyetemes egyesítő ár nem tudná felfelé emelni a sokfélést.”¹¹

Teilhard de Chardin, amikor a fejlődő *világ organikus valóságát* hangsúlyozta, illetve *planetizációról* értekezett, ezzel a világfejlődést olyan energetikai és spirituális (lelki) dinamikában helyezte el, amely magával ragadja a *Nooszféra* (szellem szférája) szintjére érkezett evolúciót *a már létező Ómega-pont, a mindenséget lába alá vető feltámadt Krisztus felé.* (Vö. 1Kor 15) *Világos, hogy Teilhard jövővíziója szilárdságát Felülről, a kinyilatkoztatástól kapja, tehát keresztény hite biztosítja.*

Napjainkban a vírusjárvány mindannyiunkat, hívőket és nem hívőket, reflexióra, lelkiismeret-vizsgálatra, *megtérésre* szólít. Mi, hívők, tudjuk, hogy ez a megtérés csakis

---

¹¹ P. Teilhard de Chardin, *Œuvres*, IX,75–76. = *Út az Ómega felé, Teilhard de Chardin műveiből*, Szent István Társulat, Bp., 1980. 384–385.

a feltámadt Krisztus erejében lehetséges. „Isten szeretete kiáradt szívünkbe a ránk árasztott Szentlélek által” (Róm 5,5). A Szeretet-Isten Lelke „amorizálja” (Teilhard kifejezése), szeretettel hatja át, újjáteremti az önző emberi szíveket, ledönti az ellenségeskedés és a széthúzás válaszfalait. Csakis így valósulhat meg a fokozatos egyesülés. Különben a birtok- és hatalomvágytól mozgatott materialista világ elpusztítja önmagát. Jövők tehát attól függ, hogy meghalljuk-e a megtérésre szólító isteni figyelmeztetést. De magát a kegyelem felé való nyitottságot és szolgáló szeretet tetteit is csak a Lélek ajándékának köszönhetjük. Ezért szünet nélkül kérnünk kell az Atyától a Lélek ajándékát. (Vö. Lk 11,13)

Budapest, 2020. április 7.